

Svaret er... 43 – på det eviggyldige spørgsmål om kunsten og kulturens værdi i samfundet

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Kulturens Analyseinstitut adresserer udfordringerne ved at kvantificere værdien af kunst og kultur i samfundet. Instituttet, som blev grundlagt i 2022, har til formål at forbinde viden og praksis inden for kultur og samfund. Det påpeges, at det er vanskeligt at måle kunstens betydning udelukkende gennem kvantitative data, og der argumenteres for en mere

nuanceret tilgang, der også inkluderer kvalitative aspekter. Behovet for en bedre og mere tillidsfuld dialog mellem kunstnere, kulturaktører og beslutningstagere understreges, og der opfordres til at identificere og tydeliggøre de forskellige situationer, hvori kunst og kultur skaber værdi.

ESBEN DANIELSEN

Direktør i Kulturens
Analyseinstitut,
esben.danielsen@
kulturanalyser.dk

Hop ind i forfatteren Douglas Adams' populære science fiction-roman fra 1979, *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy* (Adams, 1979). Mod slutningen af bogen afslører supercomputeren Deep Thought, at svaret på "det store spørgsmål om Livet, Universet og Alt" er 42.

Kulturens Analyseinstitut er opstartet på initiativ fra det danske Folketing i efteråret 2022 og trådte i funktion i 2023. I tråd med f.eks. VIVE (Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd) og Idrættens Analyseinstitut (IDAN) er opgaven at køble viden og praksis – for Kulturens Analyseinstitut i feltet "kultur og samfund". Kulturens Analyseinstituts første afsæt var en grundig interessentanalyse, der i foråret 2023 blev fulgt op af knap 200 dialogmøder med nøgleaktører landet over. På dialogmøderne blev efterspurgt, hvilke emner, værktøjer og viden der var mest behov for for at løfte praksis. Mange havde ønsket om at skabe et værktøj, en model og et tydeligt svar på, hvad kunstens og kulturens værdi er i samfundet. Vi forsøgte i Kulturens Analyseinstitut at spørge bagom hvorfor? Hvad er det ønsket at opnå? Her bliver svarene mange. For at tydeliggøre og forklare, hvor vigtig kunst og kultur er. For at vise, at de penge, der bruges på kunst og kultur, kommer tilbage og mere til. For at løfte anerkendelsen af kunst og kultur overfor andre områder i samfundet. Ja – vis nu bare at det kan betale sig, ikk?

Og næsten samtidig rejses bekymringen og utrygheden. Vi bliver målt helt forkert – og derfor bliver vi totalt misforstået. Det bliver bare noget med, hvor mange der kommer – som om det viser noget som helst. Se bare i den nationale museumsundersøgelse, hvor der spørges til toiletforhold og service i cafeen. Alene det, at jeg her i flere sætninger har skrevet "kunst og kultur" lige efter hinanden, kan få mange op i det røde felt. Allerede her er der sammenblanding og mangel på forståelse, er jeg sikker på, at mange med en dyb faglighed på kulturområdet vil sige.

I et stormøde i Esbjerg om kulturlivets værdiskabelse satte en ældre herre streg under. Han havde taget tilløb og med slet skjult foragt meldte han så højlydt: ”Ja, hr. direktør, så er du vel ved at have fundet ud af, hvad et godt teaterstykke vejer”. Hans pointe blev understreget. Alene det at tro, at man kan måle på kunst og kultur, er en misforståelse – ja nærmest en direkte hån imod kulturlivet.

Og endnu mere skarpt har flere politikere peget på, at det er en glidebane, der er på vej til at samfundet vil bestemme, ”hvad kunsten skal”. Altså en vej til at vende samtalen om så for at opnå ”det her” i samfundet, skal kunsten gøre sådan og sådan, sige sådan og sådan. Noget, som vækker uhyggelige minder til helt særlige regimers brug af kunst til styring, til undertrykkelse og til politisk indoktrinering. ... så vi kunne stoppe her og tage Douglas Adams’ ord for gode varer. Svaret er 42 – og når vi så har med kunst og kultur at gøre, er det vel minimum +1. Så lad os bare sige 43.

Men det giver faktisk mening...

Gå på youtube og søg på *Yosemitebear Mountain Double Rainbow*. Du vil finde en video, hvor en meget begejstret herre filmer en fuld regnbue, endda en dobbelt regnbue. Han udbryder begejstret: ”What does this mean?” Videoen er set mere end 50 mio. gange.

Det indrammer den begejstring og glæde, jeg oplever rigtig mange steder for at få udfoldet kulturlivet stærkere – og oplevelsen, når det lykkes. Kultur har mange positive effekter. Vi kan mærke dem. De er der. Men de kan være rigtig svære at sætte ord på.

Derfor er behovet for en langt bedre samtale til stede. Der hvor kunst og kultur sættes i spil i samfundet. Der hvor dybe kunsthøjder, stærke kulturpraktikere og masser af helt almindelige mennesker, herunder beslutningstagerne, skal møde hinanden. Der er samtalen i dag ofte ikke stærk, ikke god og ikke tillidsfuld.

Jeg oplever samtalen ofte bliver sat på spidsen, når Statens Kunstfond annoncerer støtte til projekter og legater til kunstnere. I vores presses altoverskyggende topkriterie om konflikt søges der efter det mest udfordrende eksempel på kunst, der kan provokere de fleste. Det bliver så ofte gjort til eksemplet ”på det hele” sat overfor brug af skatte kroner. Straks derefter er næste skridt, at Statens Kunstfond i sine udvælgelseskriterierne må bero på nepotisme og magtfuldkommenhed. Det er vel kun dem, der kender nogen i udvalgene hos Statens Kunstfond, der overhovedet kan få – og så finder man et eksempel eller to på nære relationer. Så kører møllen igen. Nogle eksempler på det er medieomtalen, når der udpeges ny formand for Statens Kunstfond – f.eks. senest ved udpegingen af Merete Pryds Helle, hvor

pressefokus straks er på, hvordan inhabilitet skal tackles (Bech-Danielsen, 2023), eller tilsvarende da Michael Bojesen tidligere tiltrådte som formand (Rahbek, 2018). Der bores meget mindre i det faglige, nye trends, forståelse af kunstnerisk kvalitet etc.

Hele det kæmpe arbejde, der foregår i Statens Kunstfond med at afveje, forstå og diskutere kvalitet i samspil med geografi, grundighed i gennemgang af de mange dedikerede ansøgninger, kæmpe fokus på inhabilitet og opfølgning på støtte får ingen taletid. Heller ikke pointen med, at Statens Kunstfond er nedsat med armslængde til politikerne for at få faglige vurderinger på brug af pengene – og at de udpegede fagfolk alle skiftes ud hvert fjerde år – trækkes frem. Årsagen er naturlig nok, det er faktisk nuanceret og kompliceret. Så det passer ikke til den hurtige overskrift og de kvikke reaktioner med begrænset opmærksomhedstid. Når samtalen på denne måde sættes på spidsen, giver det et mistillidsrum. Et mistillidsrum for at dykke ned i, hvad kunst og kultur egentlig har af værdiskabelse i samfundet. Et samtalerum med fokus på en overfladisk konfliktforståelse og uden dybde og nuance. Og det er noget, der smitter.

Behovet er der mange steder – hele tiden. Forleden var jeg med i et seminar, hvor kulturaktører i en kommune jævnligt mødes for at blive klogere på faglige emner på tværs. Den lokale kulturudvalgsleder deltog fast og engageret. Hun spurgte i samtalen om værdi: ”Hvad skal vi som politikere vurdere på? – hvilke parametre er de centrale?” Og her mente hun ikke alene overfor den enkelte kulturinstitution eller kulturprojekt, der kunne søge om støtte – men også i den lokale politiske prioriteringsdebat, hvor alle velfærdsområderne slås om de samme midler. Hun fik lynhurtigt svar på, hvad der ikke var godt nok. F.eks.: ”Hvis det alene handler om, hvor mange der deltager, dur det altså ikke”. Men svarene på, hvad de fem vigtigste parametre for kunst og kulturlivs værdiskabelse kunne være, forblev svævende i rummet. Her – kære læser – stop lige op og tænk med. *Hvad er de vigtigste parametre egentlig?* Hvordan nærmer vi os dem? Hvordan skaber vi basis for at kunne sammenligne indsatser? Hvordan kan vi vise udvikling over tid?

Vi skal lave frugtsalat

Så hvordan kan vi nærme os at tale bedre om kunsten og kulturens værdi i samfundet? Opgaven er svær. Vi plejer at sige, at man ikke må blande pærer og bananer. Men her er opgaven at lave frugtsalat. Eller som opgaven er i enhver større dansk virksomhed – der er flere centrale bundlinjer, der spiller sammen. Når en kunstindsats eller et kulturprojekt folder sig ud, så er der mange effekter. Hvilken kvalitet, oplevelse og deltagelse skabes? Skubbes der på samfund, og skabes der debat? Er det en personlig oplevelse, der påvirker identitet eller skaber et frirum for underholdning? Er det en indsats, der skaber lokalt tilhørsforhold og sammenhængskraft – måske endda sætter et

lokalområde på dagsordenen? Skabes der omsætning nært og omkring? Ska-ber indsatsen muligheder for nye målgrupper for at løfte sprog, kreativitet og dannelse? Fortsæt selv...

Mange har arbejdet med at indramme de økonomiske perspektiver på kunst og kultur i samfundet. I foråret 2023 kom den kulturpolitiske redegørelse fra Kulturministeriet (Kulturministeriets departement, 2023), som forsøgte at give et overblik over den samfundsøkonomiske betydning af kunst og kultur og beskrive aktiviteter, rammer mm. En kæmpe opgave og et meget prisværdigt arbejde, som sidst blev lavet for mere end 25 år siden. Aalborg Kommune fik i 2018 lavet en 'Tilbageløbsanalyse af kulturens betydning i Aalborg' (Epinion, 2018). Hvor der er fire tematikker, som undersøges: oplevelsen af værdien af kulturen indefra, perspektiver på økonomisk værdi af kulturen, omverdenens oplevelse af Aalborg som kulturby og potentialet for Aalborg som kulturby. Det er to store eksempler, hvor de økonomiske værdisætninger fylder rigtig meget.

Økonomi som eneste parameter for værdi i denne sammenhæng er problematisk og kan ikke få det hele med, men det kan være en vej til at få flere ord på og bud på effekter. Et spændende eksempel er store events. Det blev meget aktuelt i Danmark, da vi var vært for Tour de France-starten i 2022. Rigtig mange offentlige og private midler blev skudt i denne begivenhed. Rasmus K. Storm, der er analyse- og forskningschef i Idrættens Analyseinstitut, står sammen med andre bag en helt ny bog om emnet (Solberg o.a., 2024). Storm konkluderer blandt andet, at: "Man må nemlig se events som noget, der (potentielt men ikke nødvendigvis) skaber andre former for værdi end at være 'en god forretning'. [...] Når økonomer taler om effekter af events, kan de lidt simplificeret deles op i de håndgribelige og uhåndgribelige af slagsen. Førstnævnte refererer typisk til 'hårde' effekter som økonomisk vækst, øget turisme og jobskabelse, mens sidstnævnte refererer til den nytte, som eventen skaber for lokalbefolkningen i form af glæde, stolthed, fællesskab eller prestige" (Storm, 2022).

Den økonomiske betydning er et rigtig godt tema at udforske og kende. Noget, som vi faktisk ikke har lavet meget arbejde med at få kortlagt og beskrevet i Danmark. Men perspektiverne skal jo udfoldes for at få den gode samtale. Eller som et udsagn, jeg har mødt flere gange, så fint pointerer: Antallet af besøgende på en kulturinstitution kan jo også være et mål for, at mange fik en dårlig oplevelse – vi er nødt til også at kigge på kvaliteten af det, der foregår. Kvantitet kan ikke alene.

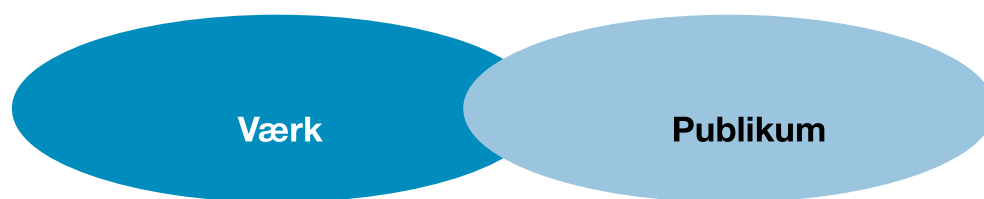
Lige nu bruger mange *Betydningskompasset* (Jessen, 2022), som er en metodeguide udviklet af rådgivningsvirksomheden Seismonaut for Bikubenfonden og inspireret af Centre for Cultural Value i England. Det er et kvalitativt fokus på den individuelle oplevelse med dimensionerne: emotionel betydning, intellektuel betydning, sociale betydning og kreativ betydning. Altså den individuelle oplevelse.

Ser man kritisk på den tilgang, så kunne man savne fællesskab, da langt, langt de fleste kulturelle oplevelser opleves sammen med andre. Hvis den sociale dimension skal forstås dybere, vil det formentlig kræve et kig på, hvem der oplever og deltager sammen, hvilken baggrund de har, og hvad der sker i deres interaktion. Det kan være svært at afdække alene set fra det enkelte individs synspunkt. Og et blik bagom på, hvad ens baggrund, forkundskaber, sociale situation har af påvirkning – vi oplever i en kontekst. Hvad betydning har det, om oplevelsen formidles mere eller mindre? Ofte er et kunstnerisk udgangspunkt, at kunsten skal stå uformidlet i sin egen ret – hvad gør det? Kræver det så særlige forkundskaber – er det så kun for dem, der er trænet? Mange beskriver, at de deltager i en kulturel oplevelse for samvær og fællesskab, hvor det direkte kunstneriske indhold måske endda i første omgang er sekundært. Hvordan påvirker det os så? Igen flere parametre, værdi ses i andre perspektiver.

Min pointe er, at vi skal identificere og tydeliggøre de mange forskellige situationer, der er i kunst og kulturs væren i samfundet. Vi kan se på et eksempel med børneteater.

En situationstype er, hvordan værket og kunstnerne møder publikum.

Figur 1: Værk og kunstner møder publikum

Det møde kan ske på en række forskellige måder. Børneteater kan opleves i en skole- eller institutionskontekst med lærer og klasse, hvor en teatertrup kommer ud på skolen og laver en forevisning. Det kan også være en udflugt, hvor en skoleklasse eller institutionsgruppe drager et sted hen og oplever scenekunsten – på et teater, udendørs, på et lokalt kulturhus etc. Børneteater kan opleves i fritiden sammen med familie og venner – enten på et teater eller med et teater på turne i det lokale kulturhus, forsamlingshus eller teatersal.

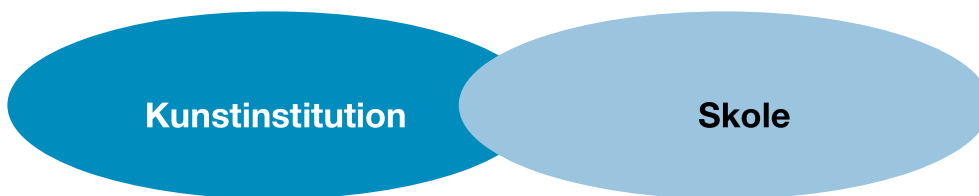
Værket kan være målrettet et særligt emne eller særlige målgrupper. Det kan være lavet svært tilgængeligt eller mere ligetil ift. publikum. Det kan være sat i en sammenhæng i undervisningen eller stå for sig selv. Setuppet kan ligeledes være en forestilling, man oplever eller mere inddragende, hvor børnene skal reagere, bliver spurgt om ting, deltager på den ene eller den anden måde.

Børnene kan opleve det sammen med andre børn. Tæt med voksne – lærere og pædagoger. Eller med deres familier. Og de kan være i en situation, hvor det er valgt af lyst, eller fordi det hænger sammen med undervisning eller lign.

Allerede her er der en række forskellige situationer, som kan give forskellig værdi og forskellig metode for at undersøge værdi i det direkte møde mellem barnet og scenekunsten, mellem børn og scenekunsten etc. Forskning viser mange forskellige værdimuligheder bare her. Hvis det løfter et fællesskab, kan det f.eks. styrke trivsel. Sat i den rette kontekst kan det styrke læring. Lykkes det ikke, kan det udstille, at nogen har forkundskaber, og andre ikke har.

Zoomer man et niveau ud, kan fokus være på mødet mellem teatertrup/institution og skolen.

Figur 2: Teatertrup/institution møder skolen

Her kan det handle om at opbygge et længere forløb og samarbejde, der styrker institutionens rækkevidde i lokalområdet eller til særlige målgrupper; som giver et indtægtsgrundlag, der skaber mulighed for mere aktivitet eller nyproduktion af scenekunst. Det kan skabe arbejdspladser for kunstnere og folk omkring stykket. Skolen kan gøre sig attraktiv eller særlig. Vise, at den gør noget ud over den almindelige undervisning. Det kan motivere lærere og pædagoger. Skabe en interesse hos forældre, ledelse, kommune. Det kan ændre motivation til at gå på skolen. Ændre trivselsforhold. Ændre holdning til fag, det spiller sammen med. Sætte særlige emner i scene, som skolen gerne vil have bearbejdet eller fokus på – det kunne være mobning, identitet, roller osv. Det kan give interesse for forældre og familier til også at opleve teater. Der kan skabes et samspil til, at børnene selv skaber, er aktive i at lave og selv medvirke i teaterstykker; måske endda fordre interesse for scenekunst som fritidsaktivitet. Alt efter børnenes baggrund og sociale situation kan det præsentere scenekunst for børn, der ikke oplever det ellers. Det kan hænge sammen med et bredere fokus på et tema eller indsats. Det kunne være en særlig festivaluge med fokus på lokalområdets historie. Det kunne være en del af en national satsning på at opleve dans som scenekunst.

Fortsæt selv. Udgangspunktet for den mulige værdiskabelse kan altså være en hel række af situationer. Skaber det job for skuespillere? Skaber det ny læring og motivation for børn i skolen? Styrker det lærere og pædagogers motivation i hverdagen? Skaber det en stærkere fortælling om skolen i lokalsamfundet? Øger det interessen for at opleve scenekunst eller selv deltage i at udøve scenekunst?

Kan vi identificere situationerne tydeligt, så kan vi også se på situationer, der kan sammenlignes. Og der kan vises udvikling over tid. Så bliver det pludselig et værktøj til at lære, erfaringsudveksle og også sammenligne og bedømme. Så bliver det helt afgørende at prioritere, hvilke situationer der er centrale – og hvordan værdien så ser ud i hver af dem.

Ja, det er en ambitiøs værktøjskasse, der efterlyses her. Men vi skal jo egentlig bare starte med at være tydelige om, præcis hvilken værdiskabelse vi zoomer ind på i hvilken situation. Prøv selv, i virkeligheden bliver det ofte så ret ligetil at være nysgerrige sammen på styrker og svagheder – og det bliver ret tydeligt, hvad vi så gerne vil vide noget mere om for at kunne stå stærkere i indsatser og prioriteringer i læring og erfaringsudveksling.

Litteratur

- Adam, Douglas (1979), *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*, London: Pan Books.
- Bech-Danielsen, Anne (2023), "Kendt forfatter er ny formand for magtfuld og udskældt fond: »Der må ikke kunne opstå tvivl«", Politiken.dk, 29. december.
- Epinion (2018), *Tilbageløbsanalyse af kulturens betydning i Aalborg*, Aalborg: Aalborg Kommune.
- Jessen, Andreas Linnet (2022), "Forstå betydningen af kulturelle oplevelser og skab stærkere aftryk på brugere og samfund", <https://seismonaut.com/forstaa-betydningen-af-kulturelle-oplevelser-og-skab-staerkere-aftryk-paa-brugere-og-samfund>.
- Kulturministeriets departement (2023), *Kulturpolitisk redegørelse*, København: Kulturministeriets departement.
- Rahbek, Birgitte (2018), "Ny formand: Statens Kunstfond skal skærpe fokus på nepotisme", Berlingske.dk, 24. januar.
- Solberg, Harry A; Rasmus K. Storm og Kamilla Swart (2024), *Research Handbook on Major Sporting Events*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Storm, Rasmus K (2022), "Er afholdelse af store sportsevents en god forretning?", *LinkedIn*, www.linkedin.com/pulse/er-afholdelse-af-store-sportsevents-en-god-forretning-rasmus-k-storm/